

YENİ ANAYASA İÇİN ÖNERİ:
KÜLTÜREL YAŞAMA KATILMA, ERİŞME VE KATKI
SAĞLAMA HAKKI

MART 2012

Bu politika metni İstanbul Kültür Sanat Vakfı'nın kültür politikaları çalışmaları kapsamında hazırlanmıştır. Metnin doğrudan ve dolaylı kullanımı durumunda kaynak gösterilmesi rica olunur.

Daha fazla bilgi için: www.iksv.org/tr/kultur_politikalari

YENİ ANAYASA İÇİN HAZIRLANAN ÖNERİ VE GEREKÇE METNİ

Yeni Anayasanın, Mevcut 10. Maddeye Tekabül Eden ve Kanun Önünde Eşitlik Konusunu Düzenleyen Maddesine Eklenmesi Önerilen Eşitlik İlkesi:

Devlet kültürel kimliğe dayanarak yapılan ayrımcılığı ve ayrımcılık, düşmanlık ya da şiddeti kışkırtma sonucunu doğurabilecek ulusal, ırksal ya da dini nefret savunuculuğunu önlemek için gerekli tedbirleri alır. Bu amaçla, birey ve toplulukların kültürel kimliklerine bağlı olarak maruz kaldıkları her türlü önyargıyı ortadan kaldırmak üzere medya, eğitim kurumları ve diğer yollarla kamusal kampanyalar yürütür.

Yeni Anayasaya Eklenmesi Önerilen Madde Taslağı:

Kültürel Yaşama Katılma, Erişme ve Katkı Sağlama Hakkı

Herkes kültürel yaşama katılma, erişme ve katkı sağlama hakkına sahiptir. Kültürel yaşam, bireyin ve birey topluluklarının bir dünya görüşü inşa etmelerine aracı olan yaşam tarzları bağlamında, dili, sözlü ve yazılı edebiyatı, müzik ve şarkıları ve diğer sanat dallarını, sözlü olmayan iletişimi, din ve inanç sistemlerini, ayin ve törenleri, spor ve oyunları, üretim yöntemlerini ya da teknolojilerini, doğal ya da insan yapısı çevreleri, besinleri, giysileri, konutları, âdet ve gelenekleri ifade eder.

Devlet, kültürel yaşama katılma, erişme ve katkı sağlama hakkını doğrudan ya da dolaylı yollarla engellemekten kaçınır ve bu hakkın üçüncü kişiler tarafından engellenmesini önlemek ve tam anlamıyla hayata geçirilmesini sağlamak amacıyla her türlü yasal, idari, yargısal ve mali tedbiri alır.

Devlet, kültür ürün ve hizmetlerinin varlığını, kültürel demokrasi anlayışı çerçevesinde, temin ve teşvik eder; bunların herkesin fiziksel ve mali açıdan erişilebileceği, toplumun kültürel çeşitliliğine uygun veya uyarlanabilir ve farklı kültürel kimliğe sahip unsurları açısından kabul edilebilir olmasını güvence altına alır ve destekler.

Bu hak ancak demokratik toplumda genel refahı yükseltmek amacıyla sınırlanabilir.

Gerekçe:

Kültürel Yaşama Katılma, Erişme ve Katkı Sağlama Hakkı başlıklı anayasa maddesi önerisi, 16 Aralık 1966 tarihli BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin denetim organı olan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin 2–20 Kasım 2009 tarihleri arasında gerçekleştirdiği 43. oturumda, sözleşmenin 15. maddesi çerçevesinde kabul edilen 21 sayılı Genel Yorum Kararı esas alınarak hazırlanmıştır.

Kültürel haklar insan haklarının ayrılmaz bir parçasıdır; diğer haklar gibi evrenseldir; bölünemez, birbirine bağlı ve birbiriyle ilişkilidir. Kültürel hakların tam anlamıyla desteklenmesi ve bu haklara saygı gösterilmesi, insan onurunun korunması ve çok kültürlü ve çeşitliliklerden oluşan bir dünyada, bireyler ve topluluklar arasında olumlu toplumsal etkileşimin sağlanması açısından temel önem taşımaktadır.

Kültürel yaşama katılma erişme ve katkı sağlama hakkının, birbiriyle ilişkili üç ana unsuru vardır: *katılım*, *erişim* ve *kültürel yaşama katkı sağlama*.

Katılım, herkesin bireysel olarak, başkalarıyla birlikte ve bir topluluk ya da grup içerisinde serbestçe hareket etme, kendi kimliğini seçme, bir ya da birden çok toplulukla kendini özdeşleştirme ya da özdeşleştirmeme ya da bu tercihini değiştirme, toplumun siyasal yaşamına katılma, kendi kültürel faaliyetleriyle uğraşmayı kapsar.

Erişim, herkesin bireysel olarak, başkalarıyla birlikte, bir topluluk ya da grup içerisinde, eğitim ve enformasyon yoluyla kendinin ve başkalarının kültürünü bilme, anlama ve kültürel kimliği tam anlamıyla dikkate alan nitelikli eğitim ve öğretim görme hakkını kapsar. Ayrıca, herkesin herhangi bir teknik enformasyon ya da iletişim aracı yoluyla ifade ve yaygınlaştırma biçimleri hakkında bilgilenme, toprak, su, biyolojik çeşitlilik, dil ya da özel kurumlar gibi kültürel ürünlerin ve kaynakların kullanımıyla ilişkili bir yaşam tarzını benimseme ve kültürel mirastan ve diğer bireylerin ve toplulukların yaratılarından yararlanma hakkı bulunmaktadır.

Kültürel yaşama katkı sağlama ifadesi, herkesin toplumun maddi, manevi, zihinsel ve duygusal ifadelerinin yaratılmasına katılma hakkına atıfta bulunmaktadır. Bu hak, bir bireyin ait olduğu topluluğun gelişimine katılma ve bireyin kültürel haklarından yararlanmasını etkileyen politika ve kararların tanım, geliştirme ve uygulama süreçlerine katılma hakkıyla desteklenmektedir.

Kültürel yaşama katılma hakkının sağlanması devletin hem müdahaleden kaçınması hem de kültürel yaşama katılım ile kültürel yaşamın desteklenmesinin ve geliştirilmesinin

önkoşullarını ve kültürel ürünlere erişimi ve bu ürünlerin korunmasını sağlamak üzere pozitif eylemde bulunmasını gerektirir.

Devlet, bireyin kültürel kimliğine ve bir topluluğa mensup olma ya da olmama konusundaki tercihine saygı duyar ve kendi seçtiği dil veya dillerde ifade özgürlüğünü, her türlü sanat formu dâhil, bilgiyi araştırma, alma ve verme özgürlüğünü de içerecek şekilde tanır. Söz konusu özgürlük bireyin kendi kültürel mirasına ve kimlik uygulamalarına özgürce erişiminin yanı sıra başkalarının kültürlerini öğrenme hakkını da kapsar.

Devlet, tüm çeşitliliği ile kültürel mirası korur, geliştirir, zenginleştirir, gelecek nesillere aktarır ve bu alandaki yaratıcılığı teşvik eder. Bu amaçla, tarihi site ve anıtlar ile sanatsal ve edebi eserlerin bakımı, korunması ve restorasyonunu gerçekleştirir, ekonomik ve kültürel kalkınmaya yönelik politika ve programlar ile, başta en dezavantajlı ve marjinal birey ve gruplar olmak üzere, tüm grup ve toplulukların kültürel mirasını korur.

Devlet, kültürel çeşitliliğin korunması ve teşvik edilmesine yönelik politikaların uygulanması için gerekli olan teşkilatı kurar ve kültürel altyapının oluşturup desteklemesine yönelik tedbirleri alır. Bu amaçla, bölgesel çeşitlilik ve zengin kültürel ifade biçimlerine erişimin kolaylaştırılması sağlar ve azınlık dillerinde yapılacak kamusal yayınlar yoluyla çeşitliliğin geliştirilmesine ve farklı kültürel topluluklara ait bireylerin kültürel uygulamalarını özgürce gerçekleştirmelerine yönelik tedbirleri alır.

Devlet, kültürel azınlıkların kendi kültürel hakları için toplanma haklarını kullanmalarını teşvik eder. Bu amaçla, sanatçılara, bilim akademilerine, kültür derneklerine, sendikalara ve bilimsel ve yaratıcı faaliyetlerle uğraşan diğer birey ve kurumlar dâhil, kamusal ve özel örgütlere mali ya da başka her türlü desteği sağlar. Devlet, bilim insanlarının, sanatçıların ve diğerlerinin sempozyum, konferans, seminer ve çalıştay gibi uluslararası bilimsel ve kültürel araştırma faaliyetlerine katılımlarını teşvik ve temin eder.

Önerilen taslağın üçüncü paragrafı devletin kültürel yaşama katılma, erişme ve katkı sağlama hakkını düzenlerken uyması öngörülen bazı ilkelere yer vermektedir: *erişilebilirlik, uygunluk, uyarlanabilirlik, kabul edilebilirlik.*

Erişilebilirlik, bireylerin ve toplulukların kültürden tam anlamıyla yararlanmaları için kırsal ve kentsel bölgelerde ayırım gözetmeksizin herkesin fiziksel ve mali açıdan erişebileceği etkili ve somut fırsatları kapsar. Bu bağlamda, yaşlılar, engelliler ve yoksulluk içinde yaşayanlar için erişim olanaklarının sağlanması ve kolaylaştırılması temel önem taşımaktadır. Ayrıca, erişilebilirlik herkesin tüm kültür biçimleri hakkında kendi tercih ettiği bir dilde enformasyon arama, alma ve paylaşma hakkını ve toplulukların ifade ve yaygınlaştırma araçlarına erişim hakkını içermektedir.

Uygunluk, belirli bir insan hakkının belirli bir kültürel tarz ya da bağlama uygun ve bu bağlamla ilgili, yani, azınlıklar ve yerli halklar dâhil, bireylerin ve toplulukların kültürüne ve kültürel haklarına saygılı olacak şekilde gerçekleşmesini ifade eder.

Uyarlanabilirlik, kültürel yaşamın herhangi bir alanında Devletin kabul ettiği ve bireylerin ve toplulukların kültürel çeşitliliğine saygı göstermesi gereken strateji, politika, program ve tedbirlerin esnekliğini ve ilgililiğini ifade eder.

Kabul edilebilirlik, Devletin kültürel haklardan yararlanılmasını sağlamak üzere kabul ettiği yasa, politika, strateji, program ve tedbirlerin ilgili bireyler ve topluluklarca kabul edilebilecek bir şekilde hazırlanmasını ve uygulanmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, ilgili birey ve topluluklara danışılarak, kültürel çeşitliliği korumaya yönelik tedbirlerin bu birey ve topluluklarca kabul edilebilir olmasını sağlamak gerekir.